

Адміністративні правовідносини

в теорії адміністративного права України

О. В. Максименко

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ

У статті розглядається поняття адміністративних правовідносин та їх зміст. На основі науково-теоретичних узагальнень визначено основні підходи їх формування. Досліджено особливості адміністративних правовідносин та основні критерії їх класифікації.

Ключові слова: адміністративні правовідносини, поняття, класифікація, критерії, особливості адміністративних правовідносин, адміністративне право, норми права, виконавчо-розпорядчі повноваження.

В статье рассматривается понятие административных правоотношений и их содержание. На основе научно-теоретических обобщений определены основные подходы их формирования. Исследованы особенности административных правоотношений и основные критерии их классификации.

Ключевые слова: административные правоотношения, понятия, классификация, критерии, особенности административных правоотношений, административное право, нормы права, исполнительно-распорядительные полномочия.

The concept of administrative legal relationships, and their maintenance, is ex-

amined in the article. On the basis of theoretical generalizations basic approaches of their forming are certain. The features of administrative legal relationships and basic criteria of their classification are investigational.

Keywords: *administrative legal relationships, concepts, classification, criteria, features of administrative legal relationships, administrative law, rule of law, executive and administrative powers.*

Із розвитком суспільства та науки адміністративного права збільшується кількість адміністративних правовідносин та наукових підходів щодо їх розуміння. На основі теоретичних узагальнень науковцями здійснюється систематизація і виокремлюються нові критерії класифікації адміністративних правовідносин.

Поняття, сутність та основні риси класифікації адміністративних правовідносин є передусім предметом розгляду адміністративного права. Зокрема їм присвячені окремі праці вітчизняних та зарубіжних науковців-адміністративістів В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, А. І. Берлача, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, П. В. Діхтієвського, Р. А. Калюжного, А. А. Кармолицького, В. В. Коваленка, М. В. Коваля, А. Т. Комзюка, Є. Б. Кубка, О. В. Кузьменко, Є. В. Курінного, О. О. Майданник, В. І. Олефіра, В. П. Петкова, В. М. Поповича, О. П. Рябченко, В. І. Семчика, В. Ф. Сіренка, В. В. Цветкова, В. О. Шамрая та ін.

Проте у вітчизняній теорії адміністративного права питання адміністративно-правових відносин залишається актуальним. Виокремлен-

ня основних критеріїв, що лягли в основу їх класифікації та систематизації, висвітлені недостатньо; в існуючих наукових працях вони досліджені фрагментарно або в рамках ширшої правової проблематики, без комплексного підходу.

Без сумніву, дослідження поняття та основних критеріїв систематизації адміністративних правовідносин у теорії адміністративного права України повинно бути суттєвим здобутком для правової науки і принести практично цінні результати.

Таким чином, метою пропонованої статті є дослідження багатоманіття підходів до визначення поняття адміністративних правовідносин та їх основних класифікацій.

Адміністративні правовідносини є складним явищем у теорії адміністративного права. Їх невід'ємність домінує над складністю, адже правовідносини належать до фундаментальних категорій науки адміністративного права, саме у них воно існує, діє, живе.

Згідно з положеннями Конституції України [1], яка закріпила принципово нову роль держави у відносинах з людиною, визначено, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а її головним обов'язком є захист і забезпечення реалізації прав і свобод людини.

Із зазначеного випливає, що держава, в т. ч. виконавча влада, мають служити інтересам людини. У теорії адміністративного права такий підхід є новим. Тому вважаємо слушною позицію В. Б. Авер'янова, який вважає, що адміністративні правовідносини повинні бути переважно публічно-сервісними відносинами, тобто відносинами, у межах яких і завдяки яким держава обслуговує правомір-

ні потреби й інтереси приватних осіб. Адміністративно-правові відносини не є якимось автономним юридичним явищем. Вони нерозривно зв'язані із суспільними відносинами, нормами права, юридичними фактами та іншими соціально-правовими категоріями. Більше того, всі вони взаємозалежні в кожній сфері суспільного життя.

В. Б. Авер'янов визначає, що адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємозв'язані та взаємодіють шляхом здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами [2].

Загалом адміністративно-правові відносини формуються в публічному управлінні у процесі реалізації органами виконавчої влади своїх владно-розпорядчих функцій. Ця особливість адміністративних правовідносин прямо впливає зі змісту предмета адміністративно-правового регулювання. Вони можуть виникати за ініціативою будь-якої зі сторін, згода або бажання другої сторони не є обов'язковою умовою виникнення зазначених правовідносин, можуть виникати всупереч бажанню другої сторони.

На думку В. В. Коваленка, адміністративно-правові відносини – це відносини, які виникають з приводу виконання адміністративних зобов'язань публічною адміністрацією. Характерною ознакою адміністративно-правових відносин є те, що органи публічної адміністрації виступають у них владною стороною, яка реалізує свої виконавчо-розпорядчі повноваження. Тобто має право

на прийняття владного (обов'язкового) рішення [3].

Відомий дослідник З. Р. Кисіль розглядає адміністративно-правові відносини як врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що складаються в сфері державного управління.

Згаданий науковець наголошує, що оскільки адміністративно-правові відносини є різновидом правових відносин взагалі, то вони мають усі ознаки, притаманні будь-яким правовим відносинам. Водночас вони мають ряд особливостей, обумовлених передусім специфікою виконавчої і розпорядчої діяльності.

Такими особливостями З. В. Кисіль визначає:

а) обов'язки і права сторін в адміністративно-правових відносинах завжди пов'язані з практичним вчиненням певних дій саме у сфері державного управління;

б) умовою виникнення адміністративно-правових відносин є участь у них обов'язкової сторони, наділеної юридично-владними повноваженнями (обов'язкового суб'єкта). У цих правовідносинах відображаються і реалізуються інтереси держави;

в) адміністративно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якої зі сторін (органу виконавчої влади, громадянина і т. п.). Ці відносини можуть виникати всупереч волі або бажанню іншої сторони. Для органів виконавчої влади держави право вступати в такі відносини одночасно є їх обов'язком;

г) можливі спори між сторонами адміністративно-правових відносин вирішуються, зазвичай, в адміністративному порядку, тобто шляхом безпосереднього юридично-владного розпорядження уповноваженого ор-

гану виконавчої влади або посадової особи.

В окремих випадках передбачений судовий порядок вирішення адміністративно-правових спорів;

г) порушення однією зі сторін адміністративно-правового відношення вимог адміністративно-правової норми тягне за собою юридичну відповідальність, насамперед перед державою. Адміністративне правовідношення виникає на основі адміністративно-правової норми, безпосередньо з конкретного юридичного факту. Елементами (складовими частинами) адміністративно-правових відносин є: суб'єкти, об'єкти та юридичні факти [4].

У кожному з розглянутих визначень адміністративних правовідносин відображено їх сутність. Вважаємо, що більш повним буде визначення адміністративних правовідносин, як суспільних відносин, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права, що складаються в сфері діяльності виконавчої влади.

Серед основних критеріїв класифікації адміністративних правовідносин більшість теоретиків виділяють:

1) за цільовим призначенням:

а) пов'язані з реалізацією завдань державного управління (наприклад, по керівництву підпорядкованими підприємствами);

б) юрисдикційні, тобто пов'язані з учиненням деліктів (правопорушень) у сфері державного управління і вирішенням адміністративно-правових спорів;

2) за способом захисту:

а) такі, що захищаються в судовому порядку;

б) такі, що захищаються в адміністративному порядку;

3) за змістом адміністративно-правові відносини поділяють на:

а) матеріальні;

б) процесуальні.

Можемо знайти й інші класифікації:

1. За виконуваними функціями – регулятивні та правоохоронні.

2. За складом учасників – двосторонні або багатосторонні.

3. За сферою виникнення: а) відносини у сфері виконавчої влади; б) відносини у сфері функціонування державних утворень, що знаходяться за межами виконавчої влади; в) відносини у сфері недержавного управління (у місцевому самоврядуванні, у діяльності громадських організацій).

4. За станом взаємної підпорядкованості суб'єктів, що беруть участь у правовідносинах.

Тісно пов'язаною з попереднім поділом є класифікація адміністративних правовідносин:

1. Вертикальні правовідносини найбільше виражають сутність адміністративно-правового регулювання і характер зв'язків у сфері управління. Ці відносини часто називають владовідносинами. Виникають вони між співпідпорядкованими у правовому розумінні сторонами і виражають юридичну залежність однієї сторони від другої.

2. Горизонтальними правовідносинами визнаються ті, в яких сторони юридично рівноправні. У них відсутні юридично-владні веління однієї сторони, обов'язкові для другої сторони. Зрозуміло, власне факт визнання рівності сторін у адміністративно-правових відносинах, здавалося б, прямо суперечить сутності адміністративно-правового методу регулювання. Водночас багаторічна дослід-

ницька робота вчених (Ю. М. Козлов, А. П. Альохін, Г. І. Петров, Б. М. Лазарев, В. А. Юсупов та ін.) підтвердила можливість виникнення та існування таких відносин у сфері державного управління.

Адміністративно-правові відносини можна поділити також на внутрішні та зовнішні; майнові і немайнові; такі, що захищаються в адміністративному порядку, і такі, що захищаються у судовому порядку; субординації і координації тощо.

Отже, узагальнюючи проведене наукове дослідження, варто зазначити, що адміністративні правовідносини у теорії адміністративного права України більшість науковців розглядає як суспільні відносини, які врегульовані нормами адміністративного права та виникають між суб'єктами у сфері виконавчої влади. Виходячи з положень чинного законодавства України, до суб'єктів адміністративно-правових відносин можна віднести: державні органи (орга-

ни законодавчої, виконавчої й судової влади, прокуратури, адміністрації державних підприємств і установ); структурні підрозділи органів держави, посадових осіб державних органів; власника (представника, менеджера, уповноваженого власника); об'єднання громадян, кооперативи, органи самоврядування, самодіяльні організації; громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства.

Адміністративно-правові відносини є різновидом правових відносин та мають з ними низку спільних ознак. Також виокремлено спеціальні риси адміністративних правовідносин. Складовими елементами адміністративно-правових відносин є суб'єкти, об'єкти і юридичні факти. Різноманіття сутності складових елементів адміністративних правовідносин дає можливість стверджувати, що проаналізовані в теорії адміністративного права критерії їх класифікації не є вичерпними.

Список використаної літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. *Авер'янов В. Б.* Адміністративне право України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uristinfo.net>
3. *Коваленко В. В.* Курс адміністративного права України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws>
4. *Кисіль З. Р.* Адміністративне право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws>